

još uvek, punih 7 godina od otpočinjanja krize, nije oporavio i u punoj meri dostigao ono što je postignuto do 2008. godine. Sigurno je da razloge treba delimično tražiti i u nereformisanosti MSP i njihovoj i dalje visokoj usmerenosti ka delatnostima koje se mogu označiti kao niže i nisko tehnološki napredne (klasična trgovina, usluge, tekstil, obuća i sl.). Neke dodatne analize sprovedene za potrebe drugih istraživanja pokazale su da su visokotehnološka mala i srednja preduzeća iz Srbije u boljoj poziciji usled mogućnosti nastupa na globalnom tržištu i svoje konkurentnosti. To pokazuje neophodnost državne intervencije u narednom periodu i omogućavanje podsticaja koje treba obezbediti upravo za MSP iz delatnosti informaciono-komunikacionih tehnologija, softvera, naprednih i kreativnih usluga, proizvoda sa visokim sadržajem inovativnih rešenja i sličnog. Na tome se može graditi održiva osnovica za razvoj privrede Srbije u budućnosti.

Literatura

1. Cvetanović, S., Filipović, M., Nikolić, M., Belić, D. (2015) Endogenous Growth Theory and Regional Development Policy. *Spatium*, (34): 10-17.
2. Filipović, M., Nikolić, M. (2015): Inovativnost i konkurentnost kao osnovica za postizanje održivog razvoja, *Ekonomika politika i razvoj: tematski zbornik radova*: 89-110, Beograd, Ekonomski fakultet.
3. Filipović, M., Nikolić, M., Filipović, J. (2016): Ograničenost mogućnosti rasta i razvoja Srbije u 2016. godini, *Ekonomika politika Srbije u 2016. godini*: 177-189, Beograd, Ekonomski fakultet.
4. Nikolić, M. (2014): Inovativnost malih i srednjih preduzeća kao faktor privrednog razvoja Srbije, *Doktorska disertacija*, 1-322, Niš, Ekonomski fakultet.
5. Republički zavod za statistiku, <http://webrzs.stat.gov.rs> (24.04.2016.)

THE IMPACT OF GLOBAL CRISIS ON REGIONAL DEVELOPMENT AND INNOVATIVENESS OF SME s IN SERBIA

Abstract: In this paper we analysed impact of global crisis on regional development and competitiveness of SME's in Serbia. Analysis shows that there were serious changes in regional development level between Serbian regions and that SME's from low technology companies has been most hardly influenced by crisis. Analysed period was 2009-2014. and two main indicators has been used: the growth of gross value added and growth of employment. All regions and counties in Serbia have been classified in 4 different categories: W-W with growth in both indicators, W-L, L-W and L-L. Many od counties change their position in analyzed 5 years, mainly under the influence of Government measures in the field of stimulating new employment from central Budget.

Key words: Regions, Competitiveness, SME's, Gross Value Added, Employment

ANALIZA MERA MONETARNE I FISKALNE POLITIKE ZA RAZVOJ POLJOPRIVREDE SRBIJE U CILJU SMANJENJA REGIONALNIH NEJEDNAKOSTI

Marina Đorđević*

Jadranka Đurović-Todorović*

Zoran Tomić**

Rezime: Poljoprivreda predstavlja jednu od najznačajnijih grana u privredi svake zemlje. U nedovoljno razvijenim državama, ona je, često, prioritetna privredna grana. Razvoj ovih država, umnogome zavisi od razvijenosti poljoprivrede. Za Srbiju, poljoprivreda predstavlja vodeću privrednu granu. Ona je promotor razvoja privrede naše zemlje, pa zbog toga zaslužuju specifičan monetarni i fiskalni tretman.

Cilj ovog rada je da ukaže na značaj mera monetarne i fiskalne politike usmerenih ka razvoju poljoprivrede u pravcu smanjenja regionalnih nejednakosti.

Monetarne vlasti, u okviru mera monetarne politike, treba da vode selektivnu kreditnu politiku. Neophodno je stvoriti uslove da poljoprivredna gazdinstva, poljoprivredna preduzeća i zadruga dobiju povoljne kredite sa dužim rokom otplate i nižom kamatom. Na taj način, oni će moći da obezbede sredstva za dodatna ulaganja u sopstvenu proizvodnju, to će značajno doprineti njihovom bržem razvoju. S druge strane, poljoprivreda treba da ima povoljniji fiskalni tretman. Fiskalne vlasti treba da joj omoguće određene poreske olakšice koje bi umanjile poreski teret. Takođe, u okviru mera fiskalne politike, veliki je značaj subvencija koje država daje poljoprivredi.

Značaj mera monetarne i fiskalne politike za razvoj poljoprivrede je veliki, pa je neophodno ukazati na njihovu važnost u smanjenju regionalnih nejednakosti Srbije.

Ključne reči: poljoprivreda, fiskalna politika, subvencije, monetarna politika, regionalne nejednakosti

* Ekonomski fakultet Niš, marina.djordjevic@eknfak.ni.ac.rs

* Ekonomski fakultet Niš, jadranka.djurovic@eknfak.ni.ac.rs

** Student doktorskih studija, Univerzitet u Nišu, Ekonomski fakultet

UDK: 336.02:338.43(497.11)

1. Uvod

Poljoprivreda predstavlja prioritetnu privrednu granu za razvoj bilo koje države. Zbog toga je neophodno merama ekonomske politike na nju uticati. U okviru tih mera najveći značaj imaju mere monetarne i fiskalne politike. Monetarna politika predstavlja deo ekonomske politike kojim se utiče na stvaranje, poništavanje, raspodelu i preraspodelu novčane kupovne snage. S druge strane, fiskalna politika podrazumeva upravljanje javnim rashodima i javnim prihodima u pravcu ostvarivanja postavljenih ciljeva. Međutim, za potrebe ovog rada od značaja je razvojni aspekt ovih dveju politika. Tačnije, pokušaćemo da pokažemo kako se merama monetarne i fiskalne politike može uticati na razvoj poljoprivrede, a samim tim i čitave privrede.

U prvom delu rada biće prikazano mesto i uloga poljoprivrede u savremenim privredama, na taj način što će se sagledati njen udeo u BDP-u i u ukupnom izvozu pojedinih zemalja i Srbije, kao i učešće poljoprivrednog stanovništva u ukupnom stanovništvu u svetu.

U drugom delu rada biće ukazano na značaj poljoprivrede u smanjenju regionalnih nejednakosti u Republici Srbiji. Najpre će biti prikazan sistem planiranja podrške razvoju poljoprivrede kroz analizu razvojnih dokumenata koji su utvrđeni u Zakonu o regionalnom razvoju i analizu Strategije poljoprivrede i ruralnog razvoja Republike Srbije. U skladu sa tim biće prikazani makroekonomski indikatori doprinosa poljoprivrede nacionalnoj ekonomiji Srbije.

Treći deo rada će se baviti uticajem monetarne politike na razvoj poljoprivrede. U ovom delu biće objašnjen značaj kreditiranja sa posebno povoljnim uslovima i biće ukazano na mere naše Vlade koje se tiču kreditne podrške. Monetarne vlasti u najvećem broju zemalja u svetu odobravaju povoljne i subvencionirane kredite kako bi stimulisale razvoj svojih prioritetnih grana privrede. Kako je poljoprivreda, u zemljama u razvoju, noseća privredna grana, veliki broj ovih zemalja vodi računa da poljoprivredna gazdinstva dobiju što povoljnije kreditne plasmane, koje će uložiti direktno u svoju proizvodnju i time doprineti razvoju čitave poljoprivrede. Neophodno je da se vodi selektivna kreditna politika, pri čemu će biti odobravani povoljni krediti sa dužim rokom otplate i nižom kamatom.

Mere fiskalne politike su predmet interesovanja četvrtog dela rada u kome će najpre biti reči o podršci razvoju poljoprivrede na strani prihoda sa posebnim akcentom na poreske olakšice i oslobođenja koje se pružaju poljoprivredi. Nakon toga, biće prikazan nivo subvencija koje izdvajaju države OECD-a i Srbije za potrebe podsticaja poljoprivredne proizvodnje, u vidu mera na strani rashoda. Ekonomske subvencije u poljoprivredi deo su fiskalne politike velikog broja savremenih država. Razlog tome je što poljoprivreda i njena produktivnost zaostaju u nizu zemalja iza razvoja industrije. Drugi značajan razlog je što je sama priroda poljoprivredne proizvodnje takva da zavisi od niza prirodnih okolnosti.

Na kraju, u zaključku će biti izneta zaključna razmatranja u cilju pružanja određenih predloga u primeni mera monetarne i fiskalne politike.

2. Mesto i uloga poljoprivrede u savremenim privredama

Poljoprivreda je, u najvećem broju zemalja jedna od najznačajnijih grana privrede. Ona, za zemlje u razvoju, vrlo često predstavlja prioritetnu privrednu granu. Njen značaj je izuzetno veliki i u razvijenim zemljama. Za Srbiju, poljoprivreda predstavlja promotor razvoja privrede. U tabeli koja sledi biće prikazan udeo poljoprivrede u BDP-u i izvozu u svetu.

Tabela 1: Udeo poljoprivrede u BDP-u i izvozu (u %) u 2015. god.

	Udeo poljoprivrede u BDP-u	Udeo poljoprivrede u izvozu
Svet	3%	8%
Visoko razvijene zemlje	2%	8%
Razvijene zemlje	10%	11%
Istočna Azija	12%	8%
Južna Azija	18%	13%
Istočna Evropa i CIS	7%	7%
Bliski istok i Severna Afrika	12%	5%
Sub-saharska Afrika	15%	/
Latinska Amerika	6%	17%

Izvor: World Bank (2015), "World Development Indicators" World Bank, Washington

Na osnovu podataka iz tabele može se zaključiti da je udeo poljoprivrede u BDP-u najveći u Južnoj Aziji (18%) i Sub-saharskoj Africi (15%). Najniže učešće poljoprivrede u BDP-u je u visoko razvijenim zemljama i iznosi 2%. Ovako nizak nivo poljoprivrede u BDP-u visoko razvijenih zemalja je očekivan, s obzirom na to da su u ovim zemljama mnogo razvijenije ostale grane privrede. Međutim, ako se posmatra skupina razvijenih zemalja, ono što se može zapaziti je da je i u ovim zemljama udeo poljoprivrede proizvodnje visok i iznosi 10%. Takođe, zabrinjavajući je podatak da se u zemljama Istočne Evrope samo 7% BDP-a kreira u poljoprivredi, iako je poljoprivreda vodeća privredna grana u ovim zemljama.

Tabela 2: Učešće poljoprivrednog stanovništva u ukupnom stanovništvu u svetu, 2014.g.

Region	u % od ukupnog stanovništva
Arapske zemlje	43%
Centralna Evropa	38%
Istočna Azija	48%
Euro zona	24%
EU	25%
Latinska Amerika	22%

Najmanje razvijene zemlje (UN klasifikacija)	69%
Centralna i Severna Afrika	40%
OECD	20%
Južna Azija	67%
Sub-saharska Afrika	63%
Svet	47%

Izvor: <http://data.worldbank.org/topic/agriculture-and-rural-development> (25.3.2016.)

Što se tiče udela poljoprivrede u ukupnom izvozu, tu prednjači Latinska Amerika (17%), dok je najmanje učešće zabeleženo u Severnoj Africi i na Bliskom istoku (5%). Poredjenja radi u EU ovo učešće je na nivou od 7,4%, dok je u Srbiji 17,9 %. Ovako visok procenat učešća poljoprivrede u ukupnom izvozu pokazuje koliko se naša privreda oslanja na izvoz poljoprivrednih proizvoda i potvrđue tezu o prioritetnom značaju ove privredne grane.

Na osnovu podataka o učešću poljoprivrednog stanovništva u ukupnom stanovništvu, može se uočiti da najveći procenat poljoprivrednog stanovništva imaju najmanje razvijene zemlje, što ukazuje na značaj mera monetarne i fiskalne politike za razvoj ove privredne grane. Na taj način će veliki deo stanovništva u ovim zemljama dobiti pomoć u vidu kredita, subvencija, poreskih olakšica i oslobođenja. S druge strane, visoko razvijene zemlje imaju malo učešće poljoprivrednog stanovništva u ukupnom stanovništvu (20%). Učešće poljoprivrednog stanovništva u ukupnoj radnoj snazi u Srbiji je 12,6%, dok je u ukupnom stanovništvu učešće poljoprivrednog stanovništva 25,1% u 2014. godini. Početkom 2000-ih taj procenat je bio iznad 40%.

3. Uloga i značaj razvoja poljoprivrede u smanjenju regionalnih dispariteta u Srbiji

Proces planiranja regionalnog razvoja u Srbiji zasnovan je na odredbama Zakona o regionalnom razvoju¹, kao i njegovim podzakonskim aktima. Obrazovana su konsultativna tela za politiku regionalnog razvoja, predviđena Zakonom o regionalnom razvoju. Za potrebe izrade Nacionalnog plana regionalnog razvoja ministar ekonomije i regionalnog razvoja osnovao je posebnu međuresornu Radnu grupu. Proces koji se paralelno odvija jeste izrada regionalnih razvojnih strategija i, s tim u vezi, osnivanje regionalnih radnih grupa za njihovu izradu na regionalnom nivou.

Razvojni dokumenti su utvrđeni Zakonom o regionalnom razvoju i to su:

- **Nacionalni plan regionalnog razvoja** – kojim se definišu glavni razvojni prioriteti regionalnog razvoja Republike Srbije i načini njihovog ostvarivanja.
- **Regionalna razvojna strategija** – kojom se definišu glavni prioriteti za razvoj regiona i načini njihovog ostvarivanja.

¹ Zakona o regionalnom razvoju, „Službeni glasnik Republike Srbije“ br. 51/2009 i 30/2010

Analiza mera monetarne i fiskalne politike za razvoj poljoprivrede Srbije u cilju smanjenja regionalnih nejednakosti

- **Program finansiranja razvoja regiona** – koji sadrži pregled projekata za dati region i raspodelu finansijskih sredstava za realizaciju tih projekata za svaki region za jednu fiskalnu godinu.²

S obzirom na značaj razvoja poljoprivrede u regionalnom razvoju Republike Srbije, Ministarstvo poljoprivrede i zaštite životne sredine donelo je Strategiju poljoprivrede i ruralnog razvoja Republike Srbije za period 2014-2024.godine, kojom se definišu ciljevi, prioriteti i okvir političkih i institucionalnih reformi u oblasti poljoprivrede i ruralnog razvoja. Takođe, ovim dokumentom je predviđena značajna budžetska podrška poljoprivredi, kao i uspostavljanje temelja nove poljoprivredne politike.

Slika 1: Sistem planiranja podrške razvoju poljoprivrede u Republici Srbiji

Zakon o poljoprivredi i ruralnom razvoju

Strategija poljoprivrede i ruralnog razvoja Republike Srbije za period 2014-2024.godine

Nacionalni program za poljoprivredu i Nacionalni program ruralnog razvoja

Godišnje uredbe o raspodeli podsticaja poljoprivredi i ruralnom razvoju

Izvor: <http://uap.gov.rs/wp-content/themes/uap/STRATEGIJA%202014-2020%20.pdf> (25.3.2016.)

Poljoprivreda u Srbiji predstavlja jednu od najznačajnijih grana privrede i zbog toga je neophodna podrška njenom razvoju kroz mere monetarne i fiskalne

² <http://www.regionalnirazvoj.gov.rs/Lat/ShowNARRFolder.aspx?mi=3> (3.4.2016.)

politike. U Strategiji poljoprivrede i ruralnog razvoja Republike Srbije predviđene su brojne mere kreditne podrške i određene subvencije iz budžeta.

Tabela 3: Makroekonomski indikatori doprinosa poljoprivrede nacionalnoj ekonomiji Srbije, 2008-2013. godine

	2008.	2008.	2010.	2011.	2012.	2013.
Bruto domaća vrednost (BDV) u poljoprivredi (u mil.RSD)	237.475	218.005	245.128	292.919	279.126	344.320
Učešće BDV u poljoprivredi u ukupnoj BDV (u %)	10,4	9,3	9,9	10,5	9,7	11,4
Učešće poljoprivrede u ukupnoj zaposlenosti (u %)	25,0	23,8	22,2	21,2	21,0	21,3
Učešće poljoprivrede u izvozu (u %)	18,0	23,4	23,0	23,2	24,1	23,4
Učešće poljoprivrede u uvozu (u %)	6,5	8,7	6,6	7,4	8,3	8,2

Izvor: <http://uap.gov.rs/wp-content/themes/uap/STRATEGIJA%202014-2020%20.pdf> (26.3.2016.)

Na osnovu podataka iz tabele, može se uočiti značaj poljoprivrede u ukupnom privrednom razvoju naše zemlje. Nedovoljno razvijene oblasti u Republici Srbiji su oblasti u kojima je poljoprivreda osnovna privredna delatnost, pa bi razvoj poljoprivrede u ovim oblastima doprineo smanjenju regionalnih nejednakosti.

4. Mere monetarne politike u stimulanju razvoja poljoprivrede

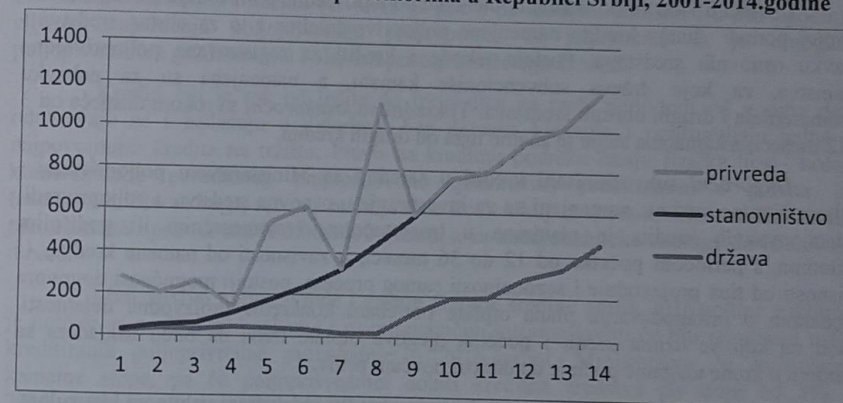
Merama monetarne politike može se uticati na stimulanje razvoja poljoprivrede na taj način što će se davanjem povoljnih kredita pomoći brži razvoj ove privredne grane.

Kreditni plasmani privredi su osnovni ekspanzivni tok kojim se može pozitivno uticati na privredni razvoj. Banke domaćem nebankarskom sektoru odobravaju tri vrste kredita:

- kredite usmerene u korist sektora privrede;
- kreditne plasmane u korist sektora stanovništva i
- kredite odobrene državi [1, str.170].

Upravo ovaj sektorski raspored kratkoročnih bankarskih kredita predstavlja jedan od preduslova efikasnog funkcionisanja privrede.

Grafik 1: Struktura kredita po sektorima u Republici Srbiji, 2001-2014.godine

Izvor: Bilten javnih finansija Republike Srbije, sep.2015, str.65, dostupno na: <http://www.mfin.gov.rs/pages/article.php?id=12012>

Uvažavajući kriterijum ročnosti svi bankarski krediti mogu se razvrstati u dve velike grupe:

- 1) kratkoročni krediti odobreni privredi i potrošački krediti odobreni stanovništvu i
- 2) dugoročni (investicioni) krediti usmereni privredi i stambeni krediti namenjeni stanovništvu.

Ovakva ročna struktura kreditnog potencijala podrazumeva i različitost izvora sredstava. Osnovni izvor kratkoročnog kreditnog potencijala su kratkoročni depoziti banaka formirani po osnovu kratkoročnih štednih uloga suficitarnih jedinica i sredstava iz primarne

emisije. S druge strane, dugoročni depoziti (sredstva akumulacije nastala raspodelom dohotka, tj. neutrošeni delovi dohotka suficitarnih jedinica) osnov su dugoročnog kreditnog potencijala. U praksi iako postoji razgraničenje između ove dve vrste kreditnih plasmana, ne postoji čvrsta demarkaciona linija između njih. Naime, banke imaju mogućnost da koriste "proizvođačku funkciju", tj. da vrše ročnu transformaciju sredstava. U tom smislu, one mogu koristiti kratkoročni kreditni potencijal za odobravanje dugoročnih kredita, i obrnuto deo dugoročnog potencijala mogu usmeriti u kratkoročne kredite [1, str.170]. Što se tiče poljoprivrede, kratkoročni krediti se odobravaju za tekuće i sezonske poslove, dok se dugoročni odobravaju za investicione poslove i to samo registrovanim poljoprivrednim gazdinstvima.

Monetarne vlasti u najvećem broju zemalja u svetu odobravaju povoljne i subvencionirane kredite kako bi stimulisale razvoj svojih prioritetnih grana privrede. Kako je poljoprivreda, u zemljama u razvoju, noseća privredna grana, veliki broj ovih zemalja vodi računa da poljoprivredna gazdinstva dobiju što povoljnije kreditne plasmane, koje će uložiti direktno u svoju proizvodnju i time doprineti razvoju čitave poljoprivrede. Neophodno je da se vodi selektivna kreditna politika, pri čemu će biti odobravani povoljni krediti sa dužim rokom otplate i nižom kamatom.

Imajući u vidu veliki značaj i potencijal poljoprivredne proizvodnje u Srbiji, banke u svojoj ponudi imaju kredite namenjene poljoprivrednicima i to za obrtna sredstva i nabavku osnovnih sredstava. Postoje takođe i krediti za registrovana poljoprivredna gazdinstva, za koje država subvencionise kamatu, a namenjena su za nabavku repmaterijala i drugih obrtnih sredstava. Ti krediti su *kratkoročni* sa rokom dospeća od 3 do 12 meseci, a kamatana stopa je znatno niža od drugih kredita.

Dugoročni subvencionisani krediti u saradnji sa Ministarstvom poljoprivrede i zaštitom životne sredine, namenjeni su za investiranje u osnovna sredstva u poljoprivredi. Otplate ovakvih kredita je planirana u tromesečnim, šestomesečnim ili godišnjim anuitetima, s periodom početka od 12 do 36 meseci, u zavisnosti od namene kredita. U zavisnosti od tipa proizvodnje i sezonalnosti samog procesa, postojji mogućnost dogovora sa bankom o prilagođavanju plana otplate potrebam konkretne proizvodne delatnosti. Period na koji se uzima kredit i početak njegove otplate treba da budu usklađeni sa periodom u kome ulaganje počinje da donosi novčani priliv.³

Poljoprivredni krediti mogu biti dinarski i krediti indeksirani valutnom klauzulom. Kredit indeksiran valutnom klauzulom je kredit indeksiran u stranoj valuti i sadrži klauzulu kojom se otplate kredita vezuje za kretanje kursa te valute. Ove vrste kredita nose sa sobom i visoke rizike u vidu rizika promene deviznog kursa i mogućnosti njegove otplate u ugovorenom roku.

Ukoliko sagledamo strukturu kredita prema sektorskoj delatnosti u Srbiji, videćemo da poljoprivreda spada u grupu delatnosti koje su u 2015.godini koristile najmanji obim kredita ponuđenih tržištu, što predstavlja ne baš ohrabrujući podatak kada je u pitanju razvoj poljoprivrede kao prioritetne privredne grane u našoj zemlji.

³ http://www.tvojnovac.nbs.rs/cirilica/20/kredit/poljoprivredni_kredit.html (25.3.2016.)

Tabela 4: Struktura kredita prema sektorskoj delatnosti u Srbiji, 2015.g.

Sektor	u milijardama dinara
Saobraćaj i telekomunikacije	145,1
Nekretnine, nauka, umetnost	81,6
Trgovina	288,4
Građevinarstvo	77,3
Rudarstvo, prerađivačka industrija i vodoprivreda	329,5
Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	72,4
Ostalo	166,9

Izvor: http://www.nbs.rs/export/sites/default/internet/latinica/90/trendovi_kab/trend_izv_IV_2015.pdf (25.3.2016.)

Poljoprivrednim proizvođačima u Srbiji će u 2016. godini biti na raspolaganju povoljni dinarski krediti, bez valutne klauzule, sa fiksnom kamatnom stopom u iznosu od 3% za sve namene. Reč je o veoma jeftinim kreditima čiju kamatu subvencionise Ministarstvo poljoprivrede i zaštite životne sredine. Ovo ministarstvo nastavlja realizaciju Pravilnika o uslovima i načinu ostvarivanja prava na kreditnu podršku i u 2016.godini, s ciljem unapređenja poljoprivredne proizvodnje, uz napomenu da je omogućen poljoprivrednim gazdinstvima i olakšan pristup korišćenju kredita.⁴

Krediti čiji je rok od jedne do tri godine sa grejs periodom od godine dana, odobravaju se i isplaćuju u dinarima, bez devizne klauzule i predstavljaju jedne od najpovoljnijih kredita na tržištu. Pravo na kreditnu podršku imaju fizička lica - nosioci komercijalnog porodičnog poljoprivredno gazdinstva, preduzetnici i pravna lica (zemljoradničke zadruge, mikro i mala pravna lica). Ukupan iznos kreditna za fizička lica, preduzetnike i pravna lica je 5.000.000 dinara, a za zemljoradničke zadruge do 15.000.000 dinara.

Ministarstvo poljoprivrede i zaštite životne sredine aprila 2016.godine zaključilo je ugovor sa poslovnim bankama i osiguravajućim kućama kojim će biti regulisani uslovi kreditiranja poljoprivredne proizvodnje u 2016.godini. Ministarstvo će sufinansirati kamatne stope, pa će poljoprivrednici dobiti kreditna sredstva po stopi od 3%. U 2015.godini na osnovu sufinansiranih kamata u vrednosti od 800 miliona dinara, koliko je Ministarstvo izdvojilo za ove namene, iznos investicija u poljoprivredi je bio oko 6 milijardi dinara.

⁴ <http://www.mpzs.gov.rs/jeftiniji-krediti-za-poljoprivrednike-kamata-3-odsto> (20.3.2016.)

Tabela 5: Spisak banaka i osiguravajućih kuća sa kojima je Ministarstvo poljoprivrede i zaštite životne sredine potpisalo Ugovore o subvencionisanim kreditima u 2016.god.

BANKE	OSIGURAVAJUĆE KUĆE
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Komercijalna banka ➤ Prokredit banka ➤ Banka Inteza ➤ Hipo Alpe Adria banka ➤ Kredi Agrikol banka ➤ Sber banka, OTP banka ➤ AIK banka, NLB banka ➤ NLB banka ➤ Uni kredit banka ➤ OTP banka 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ DDOR ➤ Dunav osiguranje ➤ Đenerali osiguranje ➤ Triglav osiguranje ➤ Globos osiguranje

Izvor: <http://subvencije.rs/kredit/ministarstvo-poljoprivrede-potpisani-ugovori-o-kreditiranju-pljoprivrede/> (8.4.2016.)

Takođe, ugovori potpisani sa osiguravajućim kućama pružaju mogućnost poljoprivrednicima da osiguraju svoje useve i životinje, kao i svoju proizvodnju. Broj poljoprivrednika koji koriste usluge osiguravajućih organizacija u Srbiji je značajno manji u odnosu na poljoprivrednike u drugim zemljama.⁵

Ovaj program podrške će značajno doprineti unapređenju poljoprivredne proizvodnje kod individualnih gazdinstava, a time razvoju poljoprivrede u celini. Rezultati mera podrške kreditiranja poljoprivrede su do sada zadovoljavajući i neophodno je na staviti sa ovim vidom podrške i ubuduće. Kao što vidimo iz tabele, Ministarstvo poljoprivrede i zaštite životne sredine sklopilo je ugovore sa deset banaka i pet osiguravajućih kuća, što pruža mogućnost izbora poljoprivrednicima i istovremeno doprinosi razvoju poljoprivrede i smanjenju nerazvijenosti poljoprivredno orjentisanih regiona u Srbiji.

5. Fiskalni tretman poljoprivrednih porodičnih gazdinstava u Srbiji

Povoljan fiskalni tretman poljoprivrednih gazdinstava podrazumeva povoljnosti za poljoprivrednike:

- na strani prihoda - olakšice i oslobođenja u sistemu poreza na dohodak građana i u sistemu PDV-a, kao i
- na strani rashoda - subvencije koje država pruža iz budžeta.

⁵ <http://uap.gov.rs/vesti/potpisani-ugovori-sa-bankama-i-osiguravajucim-drustvima-za-2016-godinu-kamate-najnije-do-sada/#.VxC1gtSLS00>

5.1 Povoljnosti za poljoprivrednike na prihodnoj strani budžeta (poreski rashodi)

Poljoprivredna gazdinstva pored redovnih poslova koja se tiču proizvodnje na gazdinstvu moraju voditi računa i o poštovanju zakonskih propisa. Neinformisanost i neznanje ne oslobađaju od odgovornosti. Poljoprivredne stručne službe izdaju Poreski vodič za poljoprivredna gazdinstva i na taj način ih bliže upoznaju sa njihovim poreskim obavezama i olakšicama i oslobođenjima koja im zakon pruža.

Što se tiče **poreza na dohodak građana**, poreska vlast Republike Srbije registrovana poljoprivredna gazdinstva koja nisu u sistemu PDV-a *oslobađa obaveze vođenja poslovnih knjiga i plaćanja poreza na dohodak građana*. Navedena kategorija fizičkih lica dakle, nije poreski obveznik sa aspekta poreza na dohodak građana, ali ima obavezu plaćanja doprinosa za penzijsko invalidsko i zdravstveno osiguranje, pod uslovom da ima prijavu na osiguranje po osnovu obavljanja poljoprivredne delatnosti. registrovano poljoprivredno gazdinstvo stiče status preduzetnika i ima obavezu vođenja poslovnih knjiga.

Prema Zakonu o porezu na dohodak građana⁶ koji se takodje primenjuje od 1. januara 2014. godine obaveze plaćanja poreza na druge prihode izuzimaju se prihodi od prodaje poljoprivrednih proizvoda koje ostvare fizička lica:

1. Nosioci poljoprivrednih gazdinstava,
2. Koja doprinose za socijalno osiguranje plaćuju po rešenju i
3. Korisnici poljoprivredne penzije.⁷

Takođe, zakonom je definisano da porez na prihod od samostalne delatnosti plaća fizičko lice koje ostvaruje prihode obavljanjem delatnosti (privrednih delatnosti, pružanjem profesionalnih i drugih intelektualnih usluga, kao i prihod od drugih delatnosti, ukoliko se na taj prihod po ovom zakonu porez ne plaća po drugom osnovu) i fizičko lice koje ostvaruje prihode od poljoprivrede i šumarstva ako je po tom osnovu obveznik poreza na dodatu vrednost u skladu sa Zakonom o PDV-u. Osim toga, porez na prihod od samostalne delatnosti ulazi i u osnovicu za godišnji porez na dohodak građana. Stopa po kojoj se oporezuje prihod od samostalne delatnosti je 10%. Obavezu vođenja poslovnih knjiga imaju samo oni poljoprivrednici koji su u sistemu PDV-a, shodno tome i obavezu plaćanja poreza na prihod od samostalne delatnosti.

Osnovica doprinosa za preduzetnike-poljoprivrednike u sistemu PDV-a, koji su u skladu sa zakonom koji uređuje porez na dohodak građana obveznici poreza na prihode od samostalne delatnosti, a koji se u skladu sa zakonom koji uređuje porez na dohodak građana opredele da od da isplaćuju ličnu zaradu kao svoje mesečno lično primanje, je lična zarada.

⁶ Zakon o porezu na dohodak građana, dostupno na: <http://www.rpk-subotica.org.rs/uploads/editor/Zakonska%20regulativa/Zakon%20o%20porezu%20na%20dohodak%20gra%C4%91ana.pdf>

⁷ <http://subvencije.rs/wp-content/uploads/2014/04.pdf> (30.3.2016.)

Isplaćenom ličnom zaradom preduzetnika, u smislu Zakona, smatra se novčani iznos koji preduzetnik isplati i evidentira u poslovnim knjigama kao svoje mesečno lično primanje, uvećan za pripadajuće obaveze iz zarade. - Prema tome, preduzetnici ne moraju da se opredele za isplatu lične zarade, ali suštinski lična zarada preduzetnika je koncept koji preduzetnike dovodi u ravnopravan položaj sa privrednim društvima (doduše, malo ravnopravniji pošto na prihode od samostalne delatnosti primenjujemo stopu od 10%, a na dobit pravnih lica od 15%). Zapravo se radi o tome da se isplaćena lična zarada preduzetnika priznaje kao rashod u poreskom bilansu. Ukoliko je isplatio sebi zaradu i platio propisane obaveze, preduzetnik ima pravo da tako isplaćenu zaradu i plaćene obaveze evidentira kao trošak u poslovnim knjigama, koji mu se ujedno priznaje kao rashod u poreskom bilansu. Na ovaj način, preduzetnik umanjuje osnovicu za oporezivanje porezom na prihode od samostalne delatnosti. Preduzetnik koji ostvaruje ličnu zaradu, u skladu sa odredbama Zakona o doprinosima, dužan je da sam obračuna i plati doprinos na isplaćenu zaradu po stopama iz zakona, na način propisan za plaćanje poreza na zaradu. Uzimajući u obzir sve izmenjene odredbe Zakona o porezu na dohodak građana i Zakona o doprinosima, na isplaćenu ličnu zaradu preduzetnika plaćaju se sledeće obaveze:

- 1) porez na zarade po stopi 10%;
- 2) doprinosi za obavezno socijalno osiguranje (ukupno 37,8%):
  - doprinos za PIO po stopi od 24%;
  - doprinos za zdravstveno osiguranje po stopi od 12,3%;
  - doprinos za osiguranje za slučaj nezaposlenosti po stopi od 1,5%.

Dakle, lična zarada preduzetnika sastoji se od neto lične zarade i svih pripadajućih obaveza. Tako isplaćena lična zarada zadovoljava uslove za priznavanje u poreskom bilansu. Takođe, isplaćivanje lične zarade preduzetnika ne ukida obavezu plaćanja poreza na prihode od samostalne delatnosti, po utvrđivanju oporezive dobiti, ali isplaćivanje lične zarade, smanjuje oporezivu dobit. Preduzetnici koji su ostvarivali dobit koja je premašivala minimalnu zaradu najviše će osetiti benefite ovakvog koncepta. U zavisnosti od svoje politike na dugi i srednji rok, moći će da izaberu smanjenje poreskog opterećenja, birajući između visoke penzije i dobrog kreditnog rejtinga sa jedne i poreskog opterećenja sa druge strane.

Zakon o **porezu na dodatu vrednost** daje određene olakšice i oslobođenja poljoprivrednim gazdinstvima koja su obveznici PDV –a.

Obveznici poreza na dodatu vrednost su ona poljoprivredna gazdinstva čiji je promet od prihoda ostvarenih prodajom poljoprivrednih proizvoda i usluga prelazi 8.000.000 dinara u prethodnih 12 meseci. Poljoprivredna gazdinstva se dobrovoljno mogu opredeliti i evidentirati u sistem PDV-a ukoliko procene da je to za njih povoljno iako nemaju promet preko osam miliona.

Odredbama Zakona o PDV-u propisano je da je poreski obveznik lice koje samostalno obavlja promet dobara i usluga u okviru obavljanja delatnosti uključujući i delatnost poljoprivrede. Prema tome poljoprivredna gazdinstva koja su u prethodnih 12 meseci ostvarila ukupan promet veći od 8.000.000 dinara dužna su da podnesu evidencionu prijavu nadležnom poreskom organu. To znači da je obaveza svakog poljoprivrednika da:

Analiza mera monetarne i fiskalne politike za razvoj poljoprivrede Srbije u cilju smanjenja regionalnih nejednakosti

1. Prati ukupan promet ostvaren u prethodnih 12 meseci – dakle period posmatranja nije vezan za kalendarsku godinu nego 12 meseci unazad od dana posmatranja prometa;

2. Kada utvrdi da je u prethodnih 12 meseci, u odnosu na datum posmatranja prometa, ostvario ukupan promet veći od 8.000.000 dinara, podnese evidencionu prijavu najkasnije do isteka prvog roka za predaju periodične poreske prijave nadležnoj Poreskoj upravi;

3. Uz evidencionu prijavu potrebno je dostaviti dokument iz kojeg se nedvosmisleno može utvrditi iznos ostvarenog ukupnog prometa u prethodnih 12 meseci / pregled prometa na računima u bankama, kao i otkupni listovi za robu predatu organizatoru proizvodnje- robna razmena/ - Prilikom praćenja ukupnog prometa treba imati u vidu da u ovaj promet ulaze prihodi od prodaje poljoprivrednih proizvoda i premije za mleko – jer su one dodatak na cenu mleka, dok regresi za stočarsku i ratarsku proizvodnju kao i pdv nadoknada koju poljoprivrednici ostvaruju prilikom prodaje svojih proizvoda , ne ulaze u ovaj promet.⁸

Od 1. januara 2014. godine pravo na PDV nadoknadu imaju:

- Nosioци poljoprivrednih gazdinstava,
- Članovi poljoprivrednih gazdinstava,
- Vlasnici poljoprivrednog zemljišta,
- Zakupci poljoprivrednog zemljišta, koji će odgovarajućim dokumentima dokazivati svoj status (potvrda o aktivnom statusu gazdinstva, izvod iz katastra nepokretnosti, ugovor o zakupu i sl.)

Dakle i dalje će, svi poljoprivrednici koji nisu u sistemu PDV-a, prilikom prodaje svojih proizvoda PDV obvezniku imati pravo na PDV nadoknadu u iznosu od 8%.⁹

5.2 Povoljnosti za poljoprivrednike na rashodnoj strani budžeta (transferna davanja)

Država iz budžeta treba da izdvaja sredstva kojima će stimulisati razvoj poljoprivrede, kroz subvencioniranje poljoprivrednih porodičnih gazdinstava. Transferi predstavljaju mehanizam preko koga se ispoljava teorija “aktivnih” javnih rashoda. Suština transfera preko javnih finansija sastoji se u njihovoj mogućnosti da vrše preraspodelu jednog dela nacionalnog dohotka u društvenoj reprodukciji, čime se ostvaruju mnogi ciljevi i zadaci ekonomske politike, kao i socijalne politike. Transfer kao termin ima višestruku upotrebu i značenje. Preko prihodnog mehanizma javnih finansija zahvata se jedan deo nacionalnog dohotka, da bi se preko rashodnog mehanizma preneo, odnosno transferisao u korist određenih privrednih oblasti i grana, ili određenih oblika društvene nadgradnje, ili u

⁸ Zakon o porezu na dodatu vrednost, dostupno na:

<http://www.poreskauprava.gov.rs/pravna-lica/pdv/zakon/202/zakon-o-porezu-na-dodatu-vrednost.html>

⁹ Isto

korist određenih socijalnih grupa i pojedinca, ili u korist inostranstva. Prema tome, transferi znače prenos novčanih sredstava iz sfere javnih finansija u sferu privrede i stanovništva. Oni su postali veoma značajan element finansijske politike, zbog svoje dinamičnosti i dejstava koja mogu da proizvedu. Transferi danas predstavljaju jednu složenu pojavu, naročito sa gledišta ciljeva i zadataka koji se žele njima postići. Zato finansijska nauka, radi lakšeg proučavanja, transfere grupiše po određenim kriterijima u određene grupe ili vrste. U tom smislu imamo tri vrste transfera: kamata na javni dug, transferi sa socijalnim namenama i transferi sa ekonomskim namenama [2, str.110].

Ovi transferi danas su prisutni u javnim finansijama mnogih savremenih država, i predstavljaju deo finansijske politike kojoj je prevashodni zadatak ostvarivanje određenih ciljeva ekonomske politike. Transferi sa ekonomskim namenama pojavili su se u finansijskim politikama početkom ovoga veka, a njihovo bujanje naročito je ispoljeno tokom prvog svetskog rata, za vreme velike svetske ekonomske krize tridesetih godina, za vreme drugog svetskog rata, a naročito u vreme ekonomskih recesija poslednjih decenija ovoga veka. Strukturu ekonomskih transfera, odnosno transfernih rashoda sa ekonomskim namenama, čine dotacije, subvencije, premije, regresije, kompenzacije, izvozni primovi i sl. Subvencioniranje cena, regresiranje poljoprivrede, premiranje izvoza, dotiranje geografskog razmeštaja proizvodnih snaga, subvencioniranje saobraćaja i pojedinih industrijskih grana i dr. jesu izrazi intervencionističke ekonomske politike savremene države u industrijski razvijenim zemljama i zemljama u razvoju.

Sredinom 1990. godine Komisija Evropske ekonomske zajednice objavila je izveštaj o subvencijama privredi iz sredstava javnih fondova. Iz budžeta deset zemalja EU u periodu 1986-1990. godine isplaćeno je na ime subvencija prosečno godišnje 96,4 milijarde ekija (ECU). Po veličini isplaćenih subvencija prvo mesto zauzela je Italija, a zatim dolaze Nemačka, Francuska i V. Britanija. Najviše subvencija dodeljeno je poljoprivredi, industriji čelika i uglja, brodogradnji i železnicama. Danas, veliki broj zemalja Evrope izdvaja velika sredstva iz budžeta na ime subvencija koje su namenjene pojedinim granama privrede. U EU se izdvaja više od 40% budžeta za poljoprivredu, odnosno 50 milijardi €. Najveću korist imaju poljoprivrednici sa velikim dobrima (Francuska i Španija), dok u nekim zemljama kao sto je Velika Britanija postoji jako mali broj poljoprivrednika, pa one i dobijaju najmanje. Iz tog razloga, u ovim zemljama smatraju da su izdvajanja za poljoprivredu prevelika iako poljoprivredno stanovništvo čini samo delić ukupnog stanovništva.

Tabela 6: Subvencije u zemljama OECD-a i Srbiji kao % od ukupne poljoprivredne proizvodnje, 2010-2014.god.

Država	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.
Australija	5	5	4	3	2
Kanada	21	16	13	17	18
Čile	4	6	3	4	3
Island	65	55	52	48	45
Japan	52	46	48	48	50
Koreja	59	57	45	51	45
Meksiko	13	13	12	13	12
N.Zeland	1	1	1	0	1
Norveška	64	55	59	61	61

Analiza mera monetarne i fiskalne politike za razvoj poljoprivrede Srbije u cilju smanjenja regionalnih nejednakosti

Švajcarska	65	49	54	60	54
Turska	38	31	25	29	28
SAD	11	10	9	10	7
EU27	29	23	22	24	20
OECD	26	21	20	22	18
Srbija	6.5	6	10.7	7.7	9.5

Izvor: Producer and Consumer Support Estimates: Producer Support Estimates and Related indicators by country, OECD Agriculture Statistics

Na osnovu podataka iz tabele može se uočiti da su najveće subvencije kao deo ukupne poljoprivredne proizvodnje zabeležene u zemljama kao sto su: Norveška, Švajcarska, Japan, Koreja i Island, dok najmanje izdvaja Novi Zeland, Australija i Čile. Srbija izdvaja oko 10% od svoje poljoprivredne proizvodnje na ime subvencija.

U našoj zemlji nije postojala koncepcijski izgrađena efikasna politika subvencija, jer su ekonomski transferi drastično smanjeni i izbačeni iz budžeta DPZ još 1965. godine. Zato naša ekonomska politika već dugi niz godina nema pouzdan instrument za regulisanje ekonomskih tokova i poremećaja. Tek se poslednjih desetak godina čine određeni napori da se u državnom budžetu obezbede sredstva za subvencije u poljoprivredi, pa se u tom smislu predlaže i uvođenje "agrarog budžeta", kako bi se zaštitio ekonomski položaj poljoprivredne proizvodnje.

Tabela 7: Nivo subvencija poljoprivredi iz budžeta Republike Srbije, 2005-2015.g.

godina	Tekući rashodi	Ukupne subvencije	Subvencije poljoprivredi		
			U mil.dinara	% od tekućih rashoda	% od ukupnih subvencija
2005.	405.441	29.140	8.961	2.2	30.7
2006.	478.413	31.752	11.180	2.3	35.2
2007.	538.588	36.252	12.754	2.4	35.2
2008.	640.967	49.374	25.309	3.9	51.3
2009.	699.040	40.875	16.694	2.4	40.8
2010.	755.545	49.511	22.863	3.0	46.2
2011.	824.060	56.277	18.020	2.2	32.0
2012.	930.830	86.597	29.547	3.2	34.1
2013.	953.722	75.632	29.866	3.1	39.5
2014.	1.010.290	95.536	37.081	3.8	38.8
2015.	997.239	110.394	35.722	3.6	32.4

Izvor: <http://www.mfin.gov.rs/UserFiles/File/bilten%20javne%20finansije/Bilten%20137%20SRB%200704.pdf>, Proračun autora

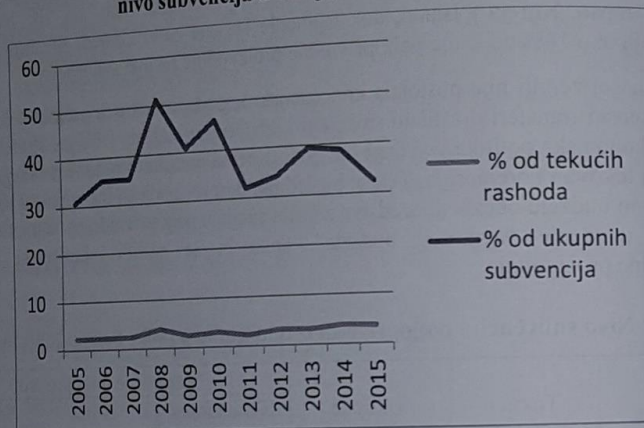
Ako pogledamo tabelu, videćemo da Srbija izdvaja u proseku oko 35% od ukupnih subvencija za subvencije u poljoprivredi. To je nedovoljno, ako pogledamo podatak da je 2008. godine izdvajala i preko 50% subvencija za potrebe poljoprivrede. Taj procenat u

2015. godini je pao na 32,4%, što je jedan od najmanjih procenata u posmatranom desetogodišnjem periodu.

Donošenjem Uredbe o raspodeli podsticaja u poljoprivredi i ruralnom razvoju u 2015. godini isplaćeno je u prvoj polovini godine 2,3 milijarde dinara subvencija, a nakon toga je nastavljeno a isplata planiranom dinamikom. U prva tri meseca 2016. godine, subvencije za biljnu proizvodnju su isplaćene u iznosu od 9,5 milijardi dinara, po osnovu zahteva registrovanih gazdinstava. Takođe, u okviru mera podsticaja u stočarstvu u prvoj polovini 2016. godine isplaćeno je više od 600 miliona dinara na ime subvencija predviđenih za prethodnu godinu.

Grafik 2: Kretanje subvencija za poljoprivredu u odnosu na tekuće rashode i ukupan nivo subvencija u Srbiji, 2005-2015.god.

Izvor: <http://www.mfin.gov.rs/UserFiles/File/bilten%20javne%20finansije/Bilten%20137%20SRB%200704.pdf>, Proračun autora

Na osnovu podataka sa grafika može se uočiti da je Srbija od ukupnih subvencija nešto iznad 50% izdvajala samo u 2008. godini, a da nakon 2010. godine, nivo subvencija pokazuje trend opadanja, neophodno je izdvojiti dodatna sredstva za stimulisanje poljoprivredne proizvodnje u narednom periodu. U 2005, 2011. i 2015. godini izdvajanja po osnovu subvencija su bila najniža i kretala su se oko 30% od ukupnih subvencija iz budžeta.

Poljoprivreda danas predstavlja privrednu oblast u kojoj niz država sprovodi agrarnu politiku služeći se subvencijama koje obezbeđuje država u svom budžetu. Ekonomske subvencije u poljoprivredi deo su fiskalne politike velikog broja savremenih država. Razlog tome je što poljoprivreda i njena produktivnost zaostaju u nizu zemalja iza razvoja industrije. Drugi značajan razlog je što je sama priroda poljoprivredne proizvodnje takva da zavisi od niza prirodnih okolnosti. Zato država treba iz sredstava javnih finansija da subvencionira cene raznih poljoprivrednih proizvoda, da odobrava regrese prilikom kupovine veštačkih đubriva, premije za proizvodnju nekih žitarica, mleka, mesa i td. Kompenzacije su poslednjih godina bile najvažniji oblik intervencije u privredi. Premijama se vrši stimulacija određene proizvodnje, podstiče izvoz, a izvoznik dobije određenu nadoknadu za realizovane prodaje na inostranom tržištu.

Zaključak

Značaj mera monetarne i fiskalne politike za razvoj poljoprivrede je veliki, pa je zbog toga neophodno ukazati na njihovu važnost u regionalnom razvoju Srbije.

Mere monetarne politike sastoje se u odobravanju subvencioniranih kredita za potrebe poljoprivredne proizvodnje. Ta kreditna podrška je veoma značajna i predstavlja jedan od osnovnih uslova razvoja poljoprivrednih porodičnih gazdinstava, a time i čitave poljoprivrede kao vodeće razvojne privredne grane.

Fiskalna politika podrazumeva dva pravca delovanja u cilju podsticaja razvoja poljoprivrede, i to:

- putem poreskih olakšica i oslobođenja kod poreza na dohodak građana i PDV-a i
- putem transfera sa ekonomskim namenama, među kojima su najznačajnije: subvencije, dotacije, premije, regresi i izvozni primovi.

Srbija je na dobrom putu da se primenom ovih mera uvrsti u red zemalja koje brinu o razvoju svoje poljoprivrede. Izdvajanja za poljoprivredu iz budžeta moraju da budu što je moguće veća, s obzirom na to da ona, za našu zemlju predstavlja noseću i prioritetnu privrednu granu. Razvojem poljoprivrede doprinosi se razvoju nedovoljno razvijenih regiona u Srbiji, s obzirom na to da je osnovna i prioritetna privredna grana u njima, upravo poljoprivreda. Povoljnijim monetarnim i fiskalnim tretmanom poljoprivrede nedovoljno razvijenih regiona, poput Istočne i Južne Srbije, doprineće se smanjenju regionalnih nejednakosti i ujednačenijem regionalnom razvoju Republike Srbije.

Literatura

1. Đurović-Todorović Jadranka, (2014) Monetarna ekonomija, Ekonomski fakultet, Niš
2. Đurović-Todorović Jadranka, Đorđević Marina, (2010) Javne finansije, Ekonomski fakultet, Niš
3. Producer and Consumer Support Estimates: Producer Support Estimates and Related indicators by country, (2011) OECD Agriculture Statistics
4. Zakona o regionalnom razvoju, „Službeni glasnik Republike Srbije“ br. 51/2009 i 30/2010
5. Zakon o porezu na dohodak građana, Službeni glasnik RS, br. 24/01, 80/02, 135/04, 65/06, 31/09, 44/09, 18/10, 91/11, 114/12, 108/13, 68/14, 112/15, 5/16
6. Zakon o porezu na dodatu vrednost, Službeni glasnik RS, br. 84/04, 86/04, 61/05, 61/07, 93/12, 108/13, 68/14, 142/14, 83/15
7. World Bank (2010), “World Development Indicators” World Bank, Washington
8. <http://www.stips.minpolj.gov.rs/node/951>
9. <http://www.mojafarma.rs/index.php/201203153604/Agrarna-politika/Subvencije-i-podrska/potpisani-ugovori-o-subvencionisanim-kreditima.html>
10. <http://www.mojafarma.rs/index.php/201207274180/Poljoprivreda-danas/Evropska-Unija/neslaganja-u-eu-oko-subvencija-za-poljoprivredu.html>

11. <http://www.mojafarma.rs/index.php/201208294321/Poljoprivreda-danas/Srbija/pomo-e-promaiti-veinu-seljaka.html>
12. <http://www.mojafarma.rs/index.php/Poljoprivreda-danas/Info-24h/regresirano-gorivo-i-subvencije-za-pomo-poljoprivrednicima.html>
13. <http://www.mojafarma.rs/index.php/Poljoprivreda-danas/Info-24h/15-milijardi-za-poljoprivrednike.html>
14. http://www.oecd-ilibrary.org/agriculture-and-food/producer-support-estimates-subsidies_20755104-table1
15. http://portal.zzbaco.com/mojo_baco/Data/Sites/1/docs/tematskizbornikagrarnairuralnapolitikausrbiji-nuznostubrzanjareformi.pdf

ANALYSIS OF MEASURES OF MONETARY AND FISCAL POLICY IN SERBIA FOR AGRICULTURAL DEVELOPEMENT IN ORDER TO REDUCE REGIONAL DISPARITIES

Abstract: Agriculture is one of the most important sectors in the economy of each country. In developing countries, it is the priority sectors often. The development of these countries, depends heavily on the development of agriculture. For Serbia, agriculture is the leading sectors. It is a promoter of economic development of our country. Agriculture deserves a specific monetary and fiscal treatment.

The aim of this paper is to highlight the importance of monetary and fiscal policies directed to reduce the regional inequality.

Monetary authorities should take a selective credit policy. It is necessary to create favorable conditions for family agricultural businesses with lower interest rate. In this way, they will be able to provide funds for additional investments in own production. It will significantly contribute to their faster development.

On the other hand, the family agricultural holdings should have a more favorable fiscal treatment. Fiscal authorities must to reduce tax burden of family farms. Also, the measures of fiscal policy, the great importance of the subsidies wich the state gives to agricultural enterprises.

The importance of monetary and fiscal policies for the agricultural development is large, so it is necessary to point out their importance for reduction regionale disparities in Serbia.

Keywords: agriculture, fiscal policy, subsidies, monetary policy, regional disparities

ZNAČAJ HUMANOG KAPITALA ZA REGIONALNI RAZVOJ REPUBLIKE SRBIJE

Biljana Rakić*

Tamara Rađenović*

Rezime: Humani kapital je značajan faktor privrednog razvoja. Brojne teorijske i empirijske studije potvrđuju pozitivan uticaj obrazovanja, kao osnovne dimenzije humanog kapitala, na privredni rast. U tom smislu se u radu analizira dostignuti nivo humanog razvoja kroz komparativnu analizu sa drugim zemljama u okruženju. Takođe se analizom pojedinih regiona u RS ukazuje na disproporcije koje postoje u pogledu obrazovne strukture stanovništva, broja zaposlenih i nezaposlenih radnika i njihove kvalifikacione strukture. Cilj rada je da se utvrdi značaj humanog kapitala za privredni i regionalni razvoj RS i ukaže na koji način delovati u pravcu smanjenja i eliminisanja utvrđenih regionalnih disproporcija.

Ključne reči: humani kapital, obrazovanje, odliv mozgova, regionalne disproporcije.

1. Uvod

Regionalni razvoj je integralni deo sveukupnog društveno-ekonomskog razvoja jedne zemlje. Međutim, u svetu su prisutne velike disproporcije kako između razvijenih i nerazvijenih zemalja, tako i između pojedinih regiona unutar njih, što predstavlja veliku prepreku ukupnom privrednom razvoju. Kada je Srbija u pitanju disproporcija između najrazvijenijih i najnerazvijenijih regiona je 1:7, dok je u slučaju opština taj odnos 1:15 (Rakić, Obradović 2010, 543). Unutarregionalne razvojne neravnomernosti uslovljene su velikim depopulacionim trendom i padom privredne aktivnosti (Rakić, Rađenović 2013, 132), pa je sa tog aspekta važno sagledati uticaj ovih promena i ukazati na moguća rešenja.

Globalizacija tržišta i tehnološke promene dovode do transformacije industrijskih zemalja u ekonomije zasnovane na znanju, pri čemu napredovanje od ekonomija

* Univerzitet u Nišu, Ekonomski fakultet, Niš, e-mail biljana.rakic@eknfak.ni.ac.rs

* Univerzitet u Nišu, Ekonomski fakultet, Niš, e-mail tamara.radjenovic@eknfak.ni.ac.rs
Rad je rezultat istraživanja u okviru projekata br. 179066 i III 42006, finansiranih od strane Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije
UDK: 005.336.4:330.34(497.11)